

בנימין פורת - "נקי כפיים ובר לבב: כשירות של מנהיגי ציבור המעורבים בפלילים בראי המסורת היהודית"

בנימין פורת - "נקי כפיים ובר לבב: כשירות של מנהיגי ציבור המעורבים בפלילים בראי המסורת היהודית", הוצאת המכון הישראלי לדמוקרטיה, פברואר 2025, 127 עמ'

אין בהיסטוריה האנושית מנהיגים שלא עלו נגדם תלונות על התנהגות פלילית בניגוד לחוק. כיצד לכן יש לנהוג? המחבר שלפנינו חילק זאת לארבע שאלות קשורות, אך שונות.

- א. חסינות המנהיגים מפני העמדה לדין
- ב. מינוי ובחירה לתפקיד ציבורי של אדם המעורב בפלילים
- ג. העברה מתפקיד בעקבות מעורבות בפלילים
- ד. שיבה להנהגה של עבריין שריצה את עונשו.

לטענתו, סוגיה זו שבה מתחבטת החברה הישראלית מתבססת על מונחים משפטיים ישראלים אך מתעלמת ממסורת הלכתית יהודית שפותחה במשך אלפי שנים ועסקה בשאלות אלו בדיוק. לשיטתו שאנו מסכימים איתה לחלוטין, יש הרבה ללמוד ממסורת זו. הוא מנסה לעשות זאת במחקר שלפנינו, ואף לקבוע הלכות ברורות.

בשאלה הראשונה של חסינות, מביא המחבר את פסיקת המשנה הקובעת כי **"מלך לא דן, ולא דנים אותו"**, ומחלק בין מלכי בית דוד למלכים אחרים (כגון המלך הורדוס או אלכסנדר ינאי). על פי שיטת התלמוד הבבלי, מלכי בית דוד דנים ונידונים משום שחזקה שמורא הדין עליהם. אולם כשמדובר במלכים **'אלימים'** כגון הורדוס או ינאי, ישנו חשש ממשי ששפיטתם תביא להרג וכאוס, ולכן אין דנים אותם. קרי, העיקרון הצודק הוא שיש לדון אותם. אולם מחוסר ברירה בלבד, אין מנוס מלוותר על כך. לטענתו לכן, צריך במקרה הישראלי ללכת לפי העיקרון 'הצודק' ולקבוע כי אין חסינות למנהיגי ציבור וניתן לדון אותם כאחד האדם. אם אין מנוס, יש להתנות זאת בכך שלא יהיו מעורבים בכל מה שקשור למערכת המשפט, כולל בחירת שופטים ופקידים אחרים במערכת.

בשאלה השנייה של מינוי אדם המעורב בפלילים מביא פורת שורה ארוכה של פוסקים המעלים את הרף לגבי מינויים ציבוריים, וקובעים שוב ושוב כי אין מקום למינוי עבריינים. זאת אפילו אם הציבור תומך בכך. ההלכה היא שרצון הציבור איננו מספיק כדי למנות את הפושעים ורמת 'הכשירות' הנדרשת איננה פחותה מהנדרש למינוי דיינים. לא רק זאת, אלא שהיו שקבעו שרמת הראיות הנדרשת לפסילת מינויים איננה צריכה להיות גבוהה ודי לפעמים בחשדות מבוססים.

לגבי השאלה השלישית של העברת אדם מתפקידו, הרי שהפוסקים קובעים כי מעבירים אדם מתפקידו אם נמצא בו פסול, אך לא ברור אם יש צורך בהרשעה סופית בבית דין. כאן נתלה פורת

לגבי השאלה השלישית של העברת אדם מתפקידו, הרי שהפוסקים קובעים כי מעבירים אדם מתפקידו אם נמצא בו פסול, אך לא ברור אם יש צורך בהרשעה סופית בבית דין. כאן נתלה פורת בשיטה הטוענת כי די בעדים נגד איש הציבור עוד טרם הרשעה.

בשיטה הטוענת כי די בעדים נגד איש הציבור עוד טרם הרשעה. לטענתנו (התמוהה במקצת), בימינו אנו, החלטת היועץ המשפטי לממשלה להגיש כתב אישום, צריכה להיות מספקת להעברה מתפקיד. אם כי גם הוא מסכים שיש רבים החולקים על כך.

לגבי השאלה הרביעית של שיבה להנהגה טוען פורת כי ההלכה מחמירה יותר מהמשפט הישראלי כיום. המשפט הנוהג דורש צינור של פרק זמן (בדרך כלל שבע שנים) שאחריו יכול העבריין להציג שוב מועמדות. אכן, תקופה זו היא מינימלית ובג"ץ יכול לבטל מינויים מטעמי סבירות, אך בדרך כלל הזמן מרפא את פצעי העבירות. אולם בהלכה, הזמן איננו שיקול. השיקול המרכזי הוא חזרת האדם מהתנהגותו בצורה שתוכיח לקהילה וראשיה כי אכן הוא אדם שונה כעת. לעתים, אפילו זה לא יעזור ופסול הוא לעולמים.

מחקרו של פורת מעניין ומכיל לא מעט אזכורים לביסוסו, אולם יש בו שלוש בעיות מרכזיות. ראשית, כל מי שעוסק במשפט העברי יודע שיש בו שפע בלתי נדלה של דעות שרבות מהן אינן מסכימות זו עם זו. כל מלומד יכול בקלות יתירה לבחור את המקורות שיתמכו בדעתו, ולהתעלם מאלו שפחות נשאו חן בעיניו. כך למשל במקרה שלפנינו בחר פורת להדגיש את דעת הבבלי על 'מלכי בית דוד'. דהיינו, את הגישה הסוברת שבעולם אידיאלי מלך נשפט כאחד האדם. זאת בניגוד ברור למשנה המפורשת הקובעת כי 'מלך לא דן ולא דנים אותו'. לכאורה, הפרדת רשויות קלאסית. לא רק זאת, אלא גם כשהסכים כי אולי חיים אנו בעולם לא אידיאלי, פירש את הביטוי 'מלך לא דן' כאילו מן הראוי שלא יתערב במינויים - לא רק של השופטים, אלא של כל אנשי מערכת אכיפת החוק (כולל שוטרים למיניהם). זאת מניין? נעיר גם כי פורת מזכיר לא אחת את המלומד ד"ר זולדן, שדעתו שונה לחלוטין (השניים התפלמסו בעניין גם בבמות אחרות). קטונו מלקבוע, אולם עצם העובדה ששני תלמידי חכמים יכולים להגיע למסקנות מנוגדות, מראה שכנראה ההלכה בעניין רחוקה מלהיות חד משמעית.

לגבי השאלה הרביעית של שיבה להנהגה טוען פורת כי ההלכה מחמירה יותר מהמשפט הישראלי כיום.

שנית, פורת מתעלם מ- 'הפיל שבחדר'. המקרים שהובאו בהלכה עסקו במקרים שבהם הייתה ברורה אשמתו של המלך, ומה שעמד לצידו היה נשקם של חייליו. פורת איננו מתייחס לעובדה כי במשפט הישראלי יש כוח רב למנגנוני התביעה, ברצונם יאריכו וברצונם יקצרו. גופים אלו אינם נבחרים, ועיקר המחלוקת היא באשר לסמכותם לפרש את הדין ולקבוע הלכות. הטענות נגדם ידועות כך שקשה לומר כי מדברים אנו על מקרים דומים למקרים שנדונו בהלכה.

שלישית, מחקרו מתייחס בצורה ברורה לאנשים ספציפיים בשלטון ולמשפטים שנערכים כעת (יוני 2025). לא רק זאת, אלא שפורת מביע יותר מפעם את דעתו על נאשמים אלו או אחרים, ועל התנהגויות שליליות מצידם. קביעות אישיות אלו מעוררות את הרושם כאילו כותב המחקר ירה את החץ ואחר כך סימן את המטרה. התבטאויות אלו היו מיותרות וחבל.

מבלי קשר לספר שלפנינו, הרעיון כי ניתן ללמוד רבות מהמשפט העברי על נושאים אקטואליים במשפט הישראלי נכון ומתאים. לצערנו לא נעשה בהלכה שימוש מספיק והתוצאה לעתים היא חקיקת חוקים גרועים וקביעת הלכות הפוגעות בציבור כולו. מבחינה זו ספרו של פורת מבורך ואין לנו אלא לקוות שמחברים רבים אחרים יצאו בעקבותיו.

המחבר, פרופ' בנימין פורת, הוא ראש המכון לחקר המשפט העברי בפקולטה למשפטים בירושלים, ומומחה ידוע למשפט העברי. מומלץ לכל המתעניינים במשפט העברי ו/או בשאלת היחס למנהיגי ציבור החשודים בפלילים.

**פורת מתעלם מ- 'הפיל שבחדר'.
המקרים שהובאו בהלכה עסקו
במקרים שבהם הייתה ברורה אשמתו
של המלך, ומה שעמד לצידו היה
נשקם של חייליו.**